

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

HACI BEKTAŞ VELÎ

Araştırma Dergisi
Research Quarterly

Bahar
Spring 2003/25

ABDALLAR

Ezelden dost olanlar evliyaya
Ahiler, Gaziler, Abdallar oldu.

- Şah Hatayi -

Ali Duran GÜLÇİÇEK

Araştırmacı-Yazar

ÖZET

Bu yazı Abdalların tarihi serüveni, dinî, tasavvufî, toplumsal, kültürel, folklorik tarihleri ve Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya yayılan coğrafyaları üzerine oluşturulmuştur.

ABSTRACT

The article was written on the historical adventure of Abdals, their sufistic, social, cultural, folkloric analysis and geograpy spread to Anatolia from Turkistan.

Abdal, sözcük anlamıyla Arapça *Badal*'dan, tanık veya vekil demektir.

Mistik anlamıyla, dünya nimetlerinden el etek çekmiş, gizli kudrete sahip olan evliyâların, ermişlerin sufilik meratip silsilesindeki derecelerinden biridir. Halk arasında bunlara „Budala“, „Derviş“ veya „Ermiş“ de denir. „Kalender“ ve „ışık“ tabirleri de aynı anlamda kullanılır.

Yaygın bir inanca göre, sayıları kırkı bulan abdal evliya, meratip silsilesinde (mertebe sıralanmasında) 5. dereceyi teşkil ederler. Tasavvuf dilinde bunların birine (*birinci mertebede olanlara*) „kutup“ veya „gâvs“, ikisine „al-İmameyn“ (*iki imam*), dördüne „al Awtad“ veya „al-Umut“, yedisine „al-Afrad“ veya „budala“, kırkına „Abdal“ denir. Bunlardan sonra gelen 6. Mertebede olan altmışına „nüceba“ (*soylu kişiler*), üçyüze „nukaba“ (*nakib*)¹ beşyüze „aşâ'ib“; bunlardan sonra gelenlere de „hukama“ veya „mufradan“ denir.²

Bazı Alevi-Bektaşî dervişleri ve yol uluları için de „Abdal“ deyimini kullanılmıştır. Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Teslim Abdal gibi. Selçuklular döneminde (12./13.yy'da) Horasan'dan Anadolu'ya gelen, daha çok Babailiğe ve Bektaşîliğe dayanan ve Osmanlı devletinin kuruluşunda önemli rolleri olan Horasan erenlerine de „Abdalan-ı Rum“ (Anadolu Abdalları) adı verilmişti.

Biz Urum abdallarıyız
Maksudumuz yârdır bizim
Geçtik ziyinet Kabâsın'dan
Gencinemiz erdir bizim.

- Balım Sultan -

Urum Abdalları gelir dost deyü
Eğnümüzde aba, hırka post deyü.

– Kaygusuz Abdal –

Abdallığın binasını sorarsan
Allah bir Muhammed Ali Abdal'dır
Hakikat ilminde aslın ararsan
Cümle ululardan ulu Abdal'dır.

– Şah Hatayi –

Buldular ol bi-nişandan çün nişan Abdallar
Lâ-mekân ilinde tuttular mekan Abdallar
İçtiler Fazl-ı İlâhi çeşmesinden âb-ı Hızır
İtdiler kesb-i hayat-ı câvidan Abdallar
Öldüler ölmezden evvel oldular hayy-ı ebed
Verdiler can buldular bir özge can abdallar.

– Hayreti –

Tevellâsın, teberrâsın bilen abdala aşk olsun
Temennâsın, tesellâsın bulan abdala aşk olsun.

– Agâhi –

Çâr-darb Abdal olanlar görmemiştir hasılı
Böyle giysu, böyle müjgan, böyle gözler,
böyle kaş.

– Hz. Ali Divanından –

Ermişlik, velilik mertebesine ulaşmış; ruhlarını nefislerinin, mânevî varlıklarını maddî varlıklarının yerine bedel eden, kutb-ül-aktab (*kutupların kutbu*) olan bu Alevi-Bektaşî dervişlerinin, Abdalan-ı Rumların ve Ricalü'l-Gaybaların (Gayb Erenlerinin) dışında, bir de Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya kadar, geniş bir coğrafya üzerinde dağınık gruplar hâlinde yaşayan, eskiden daha çok göçebe, bugün artık yerleşik hayatta geçmiş olan, bölgelere göre „Abdal, Abdali, Avdal, Habdal, - Gilaman,

Gurbet, (*Gurbeti, Kurbati*), Çingene, Guyende (*Gewende, Gawende*), Äynu (*Heynu*), Teberci, Carcar“ gibi değişik isimlerle adlandırılan ve aralarında birçok farklılıklar bulunan Abdal grupları vardır. Bu gruplar hakkında birçok araştırmalar yapılmasına rağmen, bunların sosyal yaşamları, kültürleri, coğrafi dağılımları dışında, kökenleri, dilleri ve bağlı oldukları inançlar konusunda yeteri düzeyde araştırma yapılmış değildir.

Anadolu'nun dışında da, özellikle Çin Türkistan'ı, Afganistan, Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkelerde de birçok Abdal grupları bulunur. Anadolu Abdallarıyla doğrudan bir ilişkisi olmayan ve aralarında önemli farklılıklar bulunan bu Abdallarla ilgili ilk düzenli çalışmayı yapanlar, F. GRENARD (*Le Turkestan et le Tibet, Leroux 1898*), P. PELLİOT (*Les Âbdâl de Painâp, in: Journal asiatique, Xe Série, t. IX, 1907*) ve Albert v. LE COQ (*Die Abdal, in: Baessler-Archiv, Band II, Leipzig/Berlin 1912*) gibi batılı araştırmacılar ve şarhiyatçılardır.

F. Grenard, 1893'te yaptığı Orta Asya seyahatında, Çin Türkistan'ın Keriya (Kéria) bölgesinde 50 Abdal ailesiyle karşılaşır. 7 veya 8 Abdal ailesiyle de Qarqan (Tchertchen)'da buluşur ve bunlar hakkında geniş bilgiler verir. Grenard'a göre, komşuları Türkler'den tip olarak pek farkı olmayan, ama kendilerine özgü, daha çok Farsça temelini dayanan bir dil konuşan, buradaki

halk grubuna „Abdal“ denir. Onlar ise, kendilerini „Heynou“ (Äynu) diye adlandırır. Elleri doğru dürüst arazi veya toprak bulunmayan bu insanlar, meslekî olarak, daha çok hasır işleriyle uğraşırlar. İnanç yönünden, Müslüman olduklarını söyledikleri hâlde, diğer Müslümanlarla fazla ilişkileri yoktur; birbirlerine kız alıp vermezler.

Grenard, buradaki Abdallar’la ilgili yaptığı ilk tespit, bunların köken olarak, bir çeşit yerleşik Luli-Çingeneleri olabileceğini varsayar. Fakat, bunların gelenek, görenek ve yaşam tarzları bakımından birbirinden çok farklı gruplar olduğunu görünce, daha sonra, yaptığı bir tespit, bu Abdallar grubunun, Doğu Türkistan’da yaşayan ve 8. yüzyılda kimisi zorla, kimisi de isteyerek Şii-Müslüman olan İran kökenli bir grubun olduğu sonucuna varmıştır. Üzerlerindeki, ortodoks Sünni iktidarların baskılarından dolayı, tasavvufa dayanan inançlarını gizlemek zorunda kalmışlardır.

Kendilerinin anlattığına göre, ataları, Irak/Kufe kentinden, Hz. Ali’nin torunlarından İmam Mehmed Gazâlî’nin maiyetindeki bir ordu ile Doğu Türkistan’a gelmişler, orada kâfirlerle savaşırken, bir kısmı şehit düşmüş, kalanlar da Kâşgar yöresine yerleşmişlerdir.

Fransız sinolog (Çinbilimcisi) Paul Pelliot ise, 1906’larda Orta Asya’da yaptığı araştırma gezisinde, „Les Abdals de Painap“ adlı yapıtında, Çin Türkistanı’nda Painap köyünde yaşayan

Abdallar’dan söz eder. Kaşgar bölgesindeki Türklerin anlattıklarına göre, Abdallar, kendileri gibi aynı dili konuşan bir Müslüman topluluğudur. Onlara göre, Abdal deyimi, ayrı bir halk topluluğuna değil, farklı tiplerdeki gezgin dervişlere verilen bir isimdir.

Pelliot’a göre, „Abdal“ deyiminin, Grenard’ın anlattıklarının dışında, ayrı bir anlamı ve özelliği vardı. Pelliot, Kaşgar yakınlarındaki Paynap (Painap) köyünde yaptığı araştırmada, Kerya ve Qarqan’daki Abdalların aksine, buradaki –hemen hemen 400 aileden oluşan– Abdalların, Türk komşularıyla çok yakın ilişkileri olduğunu, birbirine kız alıp verdiğini, hatta Türkler tarafından, bu Abdallar grubuna, gösterdikleri bazı kerametlerden dolayı, saygı duyulduğunu, onlar gibi çiftçilik ve ticaretle uğraştıklarını, gezgin Abdalların Kaşgar Türkçesi dışında, Farsça, Kırgızca, Hintçe, Kıpçakça ve Arapça gibi bazı dilleri de öğrendiklerini belirtmektedir. Dedelerinin, çok eskiden, Irak veya İran’daki Darvet (*Darband*) bölgesinden Paynap’a göçtüklerini söylerler. Pelliot, diğer bölgelerdeki Abdallar konusunda fazla bilgi edinemez, yalnız Tezgün (Kaşgar/Shule)’de 5 Abdal ailesinin bulunduğunu belirtmektedir.

Grenard gibi, Pelliot da, Abdalların kendilerini „Heynou“ (Äynu) ve bazılarının da „Gilaman“ olarak adlandırdıklarını; konuştukları dilin, daha çok Farsça kökenli olduğunu yazmaktadır.

Abdallar'la ilgili geniş bir çalışmayı da Albert von Le Coq yapar. Le Coq, bir zamanlar büyük bir kervan şehri olan Turfan (Çince: *Du-rufan*), Doğu Türkistan gezisi dönüşünde, Eylül 1906'da Hotan'a uğrar. Çin'in batısında bulunan, Buddah kültür merkezi olan bu kent, ipek dokumacılığıyla meşhurdur. Le Coq, bir zamanlar Venedik'li gezgin Marco Polo'nun da ziyaret ettiği (1275) Hotan'da geçirdiği birkaç gün içinde, etrafında bulunan, özellikle Swat ve Bagaur'lu Afgan tüccarlarından şehirde „Abdal“ adında bir halk grubunun bulunduğunu öğrenir. Bunun üzerine, Rıza Mulla önderliğinde, beyaz giyinmiş, sakallı bir Abdal grubu kendisini ziyaret eder. Le Coq, bunlardan edindiği bilgilere göre, Çinliler, Doğu Türkistan'ı tekrar fethedince, 40 Abdal'ı çiftçi olarak Yürünkaş civarındaki Tamegil bölgesine yerleştirmiştir. Önceleri konar-göçer yaşayan bu Abdallar, kalbur, süpürge ve kaşık gibi ev eşyaları yaparak, müzikle uğraşarak geçimlerini sağlarlarmış. Bunlar, Müslüman olduklarını söylerler ve geleneklerini sürdürürler, ama Türkler'le, Hind ve Afgan Müslümanlarla pek ilişkileri yoktur, sadece kendi aralarında kız alıp verirler, yemek yerler, tütün içerler. Onlar da, bunları, hakiki Müslüman saymazlar; tavşan ve kertenkele gibi mekruh (*şeriatça yasak edilmeyen, ama zorda kalmayınca da yenilmesine müsaade edilmeyen*) hayvanların etini çekinmeden yediklerini söylerler.

Le Coq araştırmasında, buradaki Abdalların tip olarak Türkistan ahali-sinden pek farklı olmadıklarını, konuş-tukları dilin, daha çok Türkçe, Farsça ve Arapça karışımından olduğunu ve bunların kendilerini, Keri'a'dakiler gibi „Heynou“ olarak değil, „Abdal“ olarak adlandırdıklarını yazmaktadır.

Le Coq, 1901-1902'de Berlin Şark Komitesi (*Berlin Orient-Comité*) tarafından İslahiye yakınlarındaki Zincirli (Zencirli) köyünde, eski kale tepesinde bir araştırma yapmak için gönderilen araştırma görevlileriyle birlikte gönüllü stajyer olarak Adana'ya gider, oradan da Zincirli'ye geçer. Burada Musa ve oğlunun adı Ali olan iki Abdal'la karşılaşır. Baba-oğul, arasına Alman araştırmacılarının depolarına gidip, onlara keklük ve ağaçtan yaptıkları ev eşyaları satarlar.

Le Coq, bir gün (5 Mayıs 1902'de), Kürtçe ve Türkçe'nin dışında kendilerine özgü başka bir dil de konuşan bu iki Abdal'ı, içeri davet eder. Bunlardan dinlediği bir Kürtçe kahramanlık türküsü dikkatini çeker. İslahiye yakınlarındaki Karaburçlu köyünden olan bu Abdallar, Türkler tarafından „Abdal“, Kürtler tarafından ise „Gewende veya Gawende“³ olarak adlandırılırlar. Rışvan ismindeki bir Kürt aşireti nin Delikan taifesine mensup olan bu Abdallar ise, kendilerine „Teberci“⁴ derler.

Zincirli köyü civarındaki Abdallar'ın bütün varlığı bir kara çadır, bir inek, bir de avurtları çökük bir eşektir.

Gayet fakir olan bu insanlar, ağaç kaşık, iğ (kirmen, eğirmen; kürtçe: teşi veya sertesi), tütün tahtası (dar-i tütün), müzik aletleri, özellikle „tambur“ dedikleri bağlama (saz), su fıçısı veya testisi, sepet ve elek yapıp satarak, düğünlerde müzik yaparak, ayrıca keklük tutarak geçimlerini sağlıyorlar. Bunlar daha çok kendi aralarında kız alıp veriyorlar. Müslüman olduklarını söyledikleri hâlde, kurallarını pek önemsedikleri yoktur.

Le Coq, Zincirli'deki Abdallar'ın konuştukları dil hakkında bir ses kaydı yapar, kendisi erken dönmek zorunda kaldığı için, bunu W. Foy'a bırakır.

W. Foy, değerlendirmesinde, Teberci Abdalların göçebe Yürüklerin bir kolu olduğunu, fakat onlardan farklı bir dil konuştuklarını yazmaktadır. Dilleri, cümle kuruluşları, fil çekimi yönünden Güney Türkçesine benzediği halde, sözcük bakımından, daha çok Kürtçe, bazı kelimeler Çingenece ve Anadolu'nun artık kaybolmuş bazı sözcüklerinden oluşmaktadır. Le Coq, bu dilin, Urumiye gölü civarındaki Hallac köylerinde yaşayan Teberci ve Domaların; Batı İran'da „Karacı“ dedikleri Çingene nelerin (Romların)⁵ lehçesiyle yakın benzerlikleri olduğunu yazmaktadır.

Doğu Türkistan'daki Abdallar'la ilgili önemli bir çalışmayı da 1906/1907'lerde C. G. Mannerheim, Kaarlo Hilden ve Gustav Raquette yapar. Kaarlo Hilden'in yaptığı daha çok antropolojik bir çalışmadır. Kaarlo, bu araştırmasında, Doğu

Türkistan'daki Abdalların kesin olarak Moğol asıllı olmadıklarını, bunların bir ihtimal doğulu, Ermeni ve Turani ırkların bir karışımı olabileceğini belirtmektedir.⁶

İsveçli Gustav Raquette de, tıp öğreniminden sonra 1886-1921 yılları arasında misyoner olarak Doğu Türkistan'da, bilhassa Kaşgar ve Yarkand bölgelerinde bulunur. 1906'da Yarkand'taki Abdallarla ilgili bazı araştırmalarda bulunur.⁷

Gerek Orta Ásya uzmanı M. Aurel Stein'in⁸ 1911-12'lerde Xin-jiang bölgesindeki Abdalların, gerekse Zhao Xiangu ve Haxim'in⁹ 1976'da Hotan bölgesinde, Giwoz köyündeki „Äynu“ (Eynu), Uygurlar tarafından „Abudaerren“ diye adlandırılan Abdalların dilleriyle ilgili yaptıkları araştırmalarda, köken olarak İran'dan gelen bu halkın, konuştukları dilin Hint Avrupa dil topluluğuna dahil olan İran dilinin bir kolu olduğunu, ama zamanla Uygurca'nın etkisinden kalarak birçok değişiklikler gösterdiğini yazmaktadırlar.

Sinolog O. Ladstätter ve Türkolog A. Tietze'nin, 1983 ve 1986' da Xinjiang'a yaptıkları bir araştırma gezisinde, Urumci'de değişik üniversite ve Kaşgar'daki Pedagoji Yüksek Okulu'ndaki birçok bilim adamlarıyla yaptıkları görüşmelerde yöredeki Abdalların kökenleri ve dilleri hakkında geniş bilgiler edinirler; ayrıca Abdalların yerleşim alanlarını gezerek yerinde incelemelerde bulunurlar.¹⁰

Türkiye'deki etnik gruplarla ilgili, köy birimlerine kadar inerek geniş çaplı bir araştırmayı gerçekleştiren Peter Alford Andrews, Abdallar'la ilgili yaptığı incelemede, yukarıda belirtilen bilgiler dışında, Gaziantep yöresindeki Teberci Abdalların verdiği bilgiye göre, Dedemoğlu önderliğinde Türkmenlerle birlikte, Sivas ve Yozgat yöresinden göç ettiklerini belirtmektedir. Ayrıca, Yozgat bölgesinden Konya'ya göç eden „Carcar“ diye adlandırılan Abdallar'ın, kendilerini köken olarak Alakeçili Yörükler'e, Güney ve Doğudaki Abdallar'ın bir çoğunun Beydili Oymağı'nı, bir kısmının da kendilerini Karakoyunlular'a bağladıklarını yazmaktadır. Yine Andrews'in, Atabeyli'ye¹¹ dayanarak verdiği bilgilere göre, Antalya'nın Zeytin Köyü mahallesinde oturan Abdalların, kendilerinin Türkmenlerle birlikte Horasan'dan Anadolu'ya geldiklerini belirtmektedir.¹²

Güney ve Güneydoğu Anadolu'daki Türkmen boyları arasında gezerek, onların yaşam tarzları, folkloru, etnik yapıları ve aşiret düzenleri hakkında geniş çaplı bir araştırmada bulunan Ali Rıza Yalman (Yalgın), Gaziantep/Kilis yöresindeki Elbeyli oymağı arasında incelemelerde bulunurken, 1931'lerde (Mayıs ayında) Suriye sınırına hakim bir tepe üstünde kurulan ve elli evden oluşan Yazlıbecer köyünde konaklar. Yazlıbecer, Ağcabekirli ve Elbeyli ile Türkmen ve Yörükler arasında birleşik bir köydür. 1722'lerden önce Şirvanlı aşiretinin kışladığı bu köye, daha sonra Türkmenler yerleşir.¹³

Ali Rıza Yalman, Yazlıbecer köyünde Abdal Topal ismindeki bir saz şairinden çeşitli bozlak makamlarından (*Urum Bozlağı, Düdem Bozlağı, Benderi Bozlağı, Yelri (?) Bozlağı gibi*) nefis türküler dinler. Sohbet esnasında kendisine, „Çingene misiniz?“ diye sorar. Bunun üzerine Topal Abdal: „Haşa efendim, biz Çingene değiliz! Çingene soyu ayrıdır.“ yanıtını verir. Topal Abdal, yörede, Fakçılar, Tencili, Beydili, Gurbet veya Cesis, Kara Duman gibi Abdal boylarının yaşadığını belirtmektedir.¹⁴

Fuat Köprülü de, 1935'de Abdallar'la ilgili yaptığı bir araştırmasında, Anadolu Abdallarının büyük bir çoğunluğunun inanç yönünden Alevî-Kızılbaş olduklarını belirtmektedir:

„Anadolu Abdallarının ekseriya Alevi sahalalarında bulunmaları ve Alevi akideleri taşımaları da çok mühim bir noktadır. Fakat, bu mesele de henüz iyice tetkik edilememiş ve Anadolu'da yaşayan bütün Abdal zümrelerinin Alevi olup olmadığı henüz anlaşılmamıştır. Ancak, yukarıda verilen malumat, onlardan hepsinin değilse bile büyük bir ekseriyetinin Anadolu'daki diğer Heteredoxe taifelerden -Kızılbaşlar, Tahtacılar, v.d.- farksız bir suretle Alevi olduklarını; Dedelerinin diğer zümrelerin Dedeleri gibi Hacı Bektaş merkezindeki Çelebiler'le alakalarını açıkça göstermektedir. Demek oluyor ki, âyin ve akide bakımından, Abdallar, türkülerinden en ufak bir şüphe bile

olmayan ve eski Türk Şamanizminin izlerini hâla saklayan Anadolu Alevi Türkleri'nden ayırmaya imkân yoktur. Abdallar da onlar gibi kısmen göçebe olmakla beraber kısmen de eski zamanlardan beri toprağa bağlanmış, ekincilik hayatına geçmiş bulunuyorlar. XVI. asırdan beri bütün Anadolu ve Rumeli Kızılbaş zümreleri arasında kuvvetle yaşadığını bildiğimiz Safevilik izleri bunlar arasında da vardır. Şu halde, ne yaşayış şekilleri, ne de âyin ve itikadları bakımından bunlara çingene-lik isnadı kolay kolay kabil olmaz..."¹⁵

Anadolu etnografyası ve folkloru konusunda önemli çalışmaları olan M. Şakir Ülkütaşır'ın, Anadolu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Abdal toplulukları hakkındaki şu incelemesi kayda değerdir: „Abdallar, çoğunlukla yerleşmiş ve kısmen gezgin bir halde yaşayan Alevi kümelerden biridir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bir takım Abdal köyleri, dağınık yığınakları vardır. Gezgin Abdallar, yılın belli mevsimlerinde yer yer dolaşarak köy kıyılarında otururlar. Orta, Güney ve kısmen de Batı Anadolu başlıca dağılış yerlerini teşkil eder. Bunların sayısı bütün Anadolu' da 30-40 bin kadar oranlanabilir (1936). Bu kümeye ad olan Abdal kelimesinin taşıdığı anlam itibariyle abdallık, sofuluk, kalenderilik ve devrişlik gibi öklemler ifade eder. Binaenaleyh Abdal kelimesi bu kümenin izdeş olduğu soyu değil, ancak dinsel bağlılığı bildiren bir addir. Nitekim değerli

bilginimiz Fuat Köprülü de onaltıncı asırda „Abdal“ kelimesinin İran'da 'devrişlik' anlamında kullanıldığını 'İlk Mutasavvıflar' adlı kitabında yazmaktadır.

Abdallar, soy itibariyle Türkmendirler. Bunları, dili, soyu tamamen başka olan çingenelele hısım veya yurt tutmuş çingene gibi saymak doğru değildir. Halk bunları elek ve sepet yapmak, bir kısmı da gezgin olmak bakımından çingene gibi tutar. Halbuki bu şekil ilmî bir sayma olmaktan çok uzaktır. Anadolu'da eskidenberî yerleşmiş Abdal oymakları vardır. Bugünkü Abdalların çoğu da kendilerinin Türk soyundan ve İslâm olduklarını söylerler. Bu arada başlarında bulunan uluları „Kara Yağmur“ un birliğinde 'Horasan Erleri', Güneydoğusu Abdalları ise 'Beydili' aşireti ile beraber Anadolu'ya geldiklerini de ilâve ederler. Dilleri Türkçedir.

Abdallar türlü zanaatlar yapar, iş tutarlar. Bir kısmı davul, zurna çalar, köçeklik, elekçilik, sepetçilik yapar. Köylünün saban, tırpan, orak, nal gibi tarım aygıtlarını yaparak demircilik ve nalbantlık ederler. İçlerinde doğrudan doğruya çiftçilikle uğraşanlar azdır. Hasat mevsiminde ırgatlık yaparak ve kır¹⁶ toplayarak geçinenleri vardır. Bir kısmının da sünnetçilik, kasaba ve bilhassa köylerde dilencilik, üfürükçülük, hekimlik başlıca geçim araçlarını teşkil eder. Bunlar kırlardan topladıkları otlarla türlü ilâçlar yaparak satarlar ve köylüler de bu ilâçları başağrısı, mide ve karın ağrısı, çeşitli deri hastalıklarının

da kullanırlar. Abdal hekimleri bunlardan başka kulunç kırarlar, kan alırlar ve daha birçok hastalıkları sağiltma ile de uğraşırlar. Bu yoldaki bütün bilgi ve usulleri de sınama esası üzerindedir. Hatta bunların sağiltma usülleriyle eski ve yerleşmiş ağrılardan kurtulduğunu söyleyen birçok köylüye rastlanır. Güney Anadolu'daki Abdallar'dan bir kısmı, bu arada 'Tencili Abdalları', kuyumculuk ve canbazlık ile, 'Kazancı' adı verilen Abdallar da bakır kap kakac yaparak geçinirler.

Diğer Alevi kümeler gibi Abdallar da Sünni köylüleri ile karışmazlar; kız alıp vermezler. Esasen, Sünni köylüler tarafından, doktrin (öğreti) ayrılığı dolayısıyla olsa gerek, bunlar yadırganır. Abdallar, yaşayış, gidiş itibariyle ötekilerden, yani Tahtacılar, Çepniler gibi Alevi kümelerden daha kalender, daha açık ve harabatidirler. Kadınlarında örtünme yoktur. Alevi kadınları, Sünni erkeklerden kaçınmak isterler. Abdal kadınları ise herkese karşı açıktır. Bunlar, esmer yüzlü, kavruk ve tıknaz vücutludur. Giyimleri 'Avşar' kadınlarının giyimlerinin hemen hemen aynıdır. Çok çalıştırlar. Çocuklarını bir torba içinde veya ipe bağlı olarak sırtlarında taşırlar.

Abdallar, yolak itibariyle 'Alevi-Caferi'dirler. Abdallarla köy Bektaşileri, Çepniler ve Tahtacıların cem âyinleri hep birdir. Cem âyini için çoğunlukla uzun geceler ve bilhassa zemherinin ortaları ve yirmi yedinci gecesi seçilir.

Köyün etrafını beklemek üzere 'gözcü' adı verilen canlar gündüzden ayrılır. Gece köy veya oba halkı âyin yapılacak yerde, ekseriyetle babanın evinde toplanırlar. Âyin zamanında halkı toplayan kimseye „Pervane“ derler. Bu sazlı ve sözlü âyine kadın ve erkek bir olarak girerler. Baba yüksekçe bir minder üzerine oturur. Ellerini dizlerine dayar, kollarını ; her içeri giren kapının önünde boyun keser, dikilir. Baba destur eder (*izin verir*), gelir avucunun içe-risini öper, çekilir. Tekrar destur alır, oturur. Öteki Bektaşilerin cem âyinlerinde olduğu gibi demler alınır, nefesler, sağular ve ilâhiler okunur; sazlar çalınır. Yol erkânından, Kerbelâ acısından bahsolunur. Cem âyinde bir de 'yasacı' vardır. Bu adam taşkınlık edenleri, yüksek sesle konuşanları susturur. Kadın, erkek semahlar dönülür. Bu âyinlerde, uzaktan sanıldığı gibi 'mum söndürme' denilen edeb ve ahlâk dışında kalan iş ve hareketlerden hiç birinin olması imkânı yoktur. Çünkü, bu âyinlere girebilmek için herkes evli olmak; yol, erkân kurallarına ikrar vermiş, girmiş bulunmak gerektir. Bunlar arasında bacıların namusu inan altındadır. Aynı zamanda erenlerin ruhaniyeti de âyinde hazır bilindiği için ufak bir saygısızlık yapılamaz. Âyini cemlerin sonunda gündüzden hazırlanmış olan yemekler yenilir, gülbanklar çekilir.

Abdallar, sofiyan erkânının adab ve şartlarından ayıran 'Risale-i Şeyh Saviyüddin Erdebili' adlı yazma bir kitap-tan başka 'Menakıb-i Evliya' denilen ve

erenler, evliyalar hakkında düzülüp basılmış birçok epik destanları kapsayan dergileri de kutsal tutarlar. Bunlardan bilhassa 'Şah Hatayi', 'Abdal Musa' ve 'Kaygusuz Sultan' tarafından söylenmiş nefeslere, öykülere fazla değer verilir; saygı ile söylenir. Abdal oymaklarının "Guyende" (*Zakir*) denilen sazcuları olup, kendi aralarında mevcut ananevi öykü ve destanları sazları ile çalar ve söylerler.

Abdallar, öteki Anadolu köylü sofıyan süreklere ve Bektaşiler gibi, vaktiy-le Hacı Bektaş merkezindeki Çelebileri, Dede babaları tinel uyaç sayarlardı. Abdal dedeleri, Hacı Bektaş Çelebi-si'nden izin almadan dedelik yapamazdı. Bununla beraber, Konya ve Adana gibi merkezlerdeki büyük Dedeleri vasıtasıyla Çelebilere yaklaşabilirlerdi. Konya'daki "Kara Yağmur Dede", Horasan soyuna bağlı ve kutsal sayılan bir zat olarak tanınmıştır. Bugün Türkiye sınırları içinde bu gibi dinsel âyinler bir kanunla yasak edilmiştir. Fakat, sürekli bir şekilde hükümet kontrolundan uzak kalan Alevi kümelerinin oturduğu köylerde böyle âyinlerin hâla gizlice yapılmakta olması ihtimalini varid sayabiliriz." ¹⁷

Zengin bir kültür mozağıne ve folk-lora sahip Abdalların, halk müziğimize önemli katkılar sağladığını da burada belirtmemiz gerekir. 20. yüzyılın halk müziğı ustalarından Kırşehirli Muharrem Ertaş ve oğlu Neşet Ertaş, Kırıkkaleli Hacı Taşan, Ürgüplü Refik Başarak, ayrıca Çekiç Ali bu grubun önemli temsilcileridir.

Yaşar Kemal'in, "Bozkırın tezene-si" olarak adlandırdığı, kendisi ise ezik-liğın, tasavvufta Hak ve halk âşıklığının bir ifadesi olan "Garip" mahlasını kul-lanan, halk müziğimizin, özellikle boz-lak gele-neğinin önemli temsilcilerin-den Neşet Ertaş'ın şu anlamlı dizeleriyle konuyu bağlayalım:

SEVGİ EKELİM, SEVGİ BİÇELİM

Dışın güzelliğı, için kalayı
Yüreğı pak eden sevgidir sevgi
Kula kazandıran çennet âlâyı
Hak ile hak eden sevgidir sevgi
Sevgi dolsun her nefesten içelim
Sevgiler ekelim, sevgi biçelim

Sevgi dünyasına yalan giremez
Gönülden sevmiyen Hakk'a eremez
Bakar ama perde vardır göremez
Perdeyi kaldıran sevgidir sevgi
Sevgi doldur bâdelere içelim
Sevgiler ekelim, sevgi biçelim

Garib'im aklımı alan bir gözdür
Yanar yüreğimde aşkı bir közdür
Hayvan dünyasının nimeti azdır
İnsana çok eden sevgidir sevgi
Sevgi dolsun her nefesten içelim
Sevgiler ekelim sevgi biçelim.

CENNETTİR BU DÜNYA İNSAN OLANA

Gözleri kör değil, kulağı sağır
Bütün kâinatı bilmekte insan
Hayvan cehennemde cezası ağır
Huriler içinde cennette insan

Temizlenmiş ruhu ak olmuş iken
Allah'ın katında pak olmuş iken
Ruhu can ile can hak olmuş iken
Neden başkasına minnette insan

Cennettir bu dünya insan olana
Cehennem de burda hayvan olana
Gönül Hakk'tır kıymetini bilene
Onu saygıyla almakta insan

Şüphesiz Allah'ın gökler ve yerler
Garib'im biliyor sağırklar körler
Arıyan Mevlâ'sın bulurmuş derler
Arayıp kenidini bulmakta insan.

BENİM YURDUM

İsterim ki bu dünyada
Hiç kimse cahil kalmasin
Okusun ilmin kitabını
Cahilden akıl almasın

Dünya cennettir insana
Eşit olsun sana bana
Kıyılmasın hiç bir cana
Anaları ağlamasın

Kendi kendini yedenlere
İlim tahsil edenlere
İlime doğru gidenlere
Cehalet mani olmasın

Bütün dünya Allah diyor
O'nun nimetini yiyor
İnsan kisvetini giyiyor
Ayrılık güden olmasın

İlim edenler nurlaşıyor
İlim etmeyen körleşiyor
İlminen dünya birleşiyor
Söyleki neden olmasın

Kendini bilen bunu anlar
Çünkü haktır bütün canlar
Yardımlaşsın tüm insanlar
Dünyada fakir kalmasin

Can yakmadan atom gücü
Birleşsinler tüm bilimci
Dilerim olsun sahici
Dünyada silah kalmasin

Bir Garib'im budur derdim
Tüm dünyayı ben de gördüm
İsterim ki benim yurdum
Dünyadan geri kalmasin.

Anadolu'daki Alevi Abdalların yerleşim bölgeleri (il, ilçe, bucak ve köylerin) listesi:¹⁸

ADANA/Merkez

Kadırlı: Armağanlı, Azaplı, Çiğcik (Cıcık), Düğenli (Araplı), Elbistanlı (İlbustan), Hardallık, Kızılömerli, Mehmetli, Öksüzlü, Sıtır.

Kozan: Bucak.

Osmaniye: Toprakkale.

ANKARA/Merkez:

Çinçin Bağları (Teber Mahallesi).

Çankaya: Çökçeyurt (Nenek)?, Soğulcak.

Bala: Koçyayla (Ebülhas).

Çubuk: Demirci. Delice:Elmalı.

Haymana: Yeniköy, Çekirge, Yurtbeyli (Köseabdullah/ Köseaptal).

Keskin: Keskin.

Şereflikoçhisar: Altınbaşak (Kürtü)? (Kırşehir'deki Kürtköyü).

ANTALYA/Merkez: Zeytin Köyü.

BOLU/Düzce: Kırkpınar.

ÇORUM/Merkez: Meciozü.

Ortaköy: Yaylacık (Göpsen).

Sungurlu: Pöhrek, Gölpınarlar.

DENİZLİ/Tavas/Merkez: Horasanlı (Bereketli)? (Kızılca, Nigfer).

ESKİŞEHİR Sarıkavak?

GAZİANTEP/Oğuzeli (Büyük kızılıhisar): Beşdeli, Çatalısu (Arkık), Çaybaşı (Çağdın), Sergili (Beledin/Belediçin). Akçaağıl (Bakıt/Bekıt), Demirkonak (Barna).

Güzelbey'in Gaziantep yöresindeki Abdallar'ın dağılımıyla ilgili verdiği liste ise şöyledir:¹⁹ (Genel olarak „Teberci“ diye adlandırılan buradaki Abdallar'ın oymak isimleri baş harfleriyle belirtilmiştir: P: Paparlar; MS: Maya Sekenler;

KH: Kara Hacılar; KU: Kurular; K: Kuyucular; K Hüs: Kara Hüseyinler).

GAZİANTEP

Merkez: Karaçomak (KH), Kerer (KH), Körkün/Görkün (KH), Yağdöven/Küçükmasere (KH), Zeytinli/Ulumasere (KH).

Kilis: Bozcayazı/Zabaran (P).

Oğuzeli: Town/Büyük kızılıhisar (MS), Belören/Tılbaşarmezrası (MS), Beşdeli (KH), Çatalısu/Arkık (KH), Çaybaşı/Çağdın (MS), Dokuzyol/Uruş (K), Dutluca/Tutluca (K), Ekinveren/Tilsevet (K), Gündoğan/Tılbaşar (MS), İkizkuyu (KH), Sazgın/Sezgin (KH), Sergili/Belediçin/Beledin (K), Taşyazı/Hengirmen (KH), Tınazdere/Hülümen (K), Uğurova/Rumevlek (K), Yakacık/Ziranba (MS), Yazılı/Tünk/Tümp/Tünp (KH), Yeşildere/Hacar/Gürsü (MS), *Yenice (MS) *Dehebi MS.²⁰

Elbeyli: Akçaağıl/Bakıda/Bekıt (KH), Çangallı (KU), Geçerli/Kumsurun (KU), Günece/Havarin-Aktepeköy/Güneşe (MS), Karacurun (KU), Selmencik

(KU), Yağızköy/Vahvin/Varlanos/Vafyanız (K).

Doğanpınar/Haral (KU): Akçakoyunlu (KU), Arslanlı/Şıhbilecen/Şeyhbilecen (KU), Asmacık/Tilhalit (KU), Demirkonak/Barna (KU), Dibecik/Vasili (KU), Güveçli/Germik/Gemrik (K), Hatunlu (KU), Hötoğlu (KU), Karacaören/Derokaracaören (KU), Karadibek/Harnuba (KU), Kılavuz (KU), Kuruçay/Kerfersarı (KU), Sevindi (KU), Sütlüce/Kürtosman (MS), Tüzel (MS), Üçdamlar/Kandevir (KU), Üçkubbe/Üçkuppe (KU).

KAHRAMANMARAŞ

Pazarcık (K Hüs).

KAYSERİ

Merkez

Bünyan

Sarız

KIRŞEHİR

Merkez: Bağlarbaşı Mahallesi, Denek Mahallesi, Karalar, Kortolu? (Kırtıllar), Aşıkpaşa, Çukurçayır, Kürtköyü (Ankara'ya bağlı?). Kaman.

KONYA

Ermenek: Çukurbağ.

NEVŞEHİR

Hacıbektaş.

SİNOP: Gerze: Abdaloğlu (Ahmetoğlu).

SİVAS

Gemerek: Eski yurt (Alakilise). Kangal: Abdaloğlu. Koyulhisar: Yukarıkale. Suşehri.

TOKAT

Niksar

YOZGAT:

Merkez: Kuzan, Sarınınören (Sarınınvıran).

Boğazlıyan: Yenikişla. Çayıralan: Çukurören, Evciler, Gülderesi, Karazap, Kurtderesi, Ortaköy.

Yerköy: (Aşağı?) Elmahacılı.

Farklı kaynaklara dayanarak hazırlanan diğer bir liste²¹.*

ADANA

Merkez: Boynuydoğan, Dumlupınar Mahl*, Ondokuzmayıs Mahl*.

Ceyhan: Caynak Mah.* Fatih Sultan Mehmet Mahl.*, Durhasandede Köyü*, Şahin Özbilen Mahl.*

Karataş: Yürük? (Sırkenli).

Kozan: Abdalören.

Osmaniye: Arslanpınar (Aptalpınar).

ADIYAMAN

Gölbaşı: Maltepe Köyü.*

AFYONKARAHİSAR

Çay: Deresine (Dereçine), Yeşilyurt-Uyanık Köyü.*

Dinar: Tekke Mahlesi.*

Emirdağ: Cumhuriyet Mahl.*, Kurtuluş Mahl.*, İnkılap Mahl.*, Yeni Mahl.*

Sultandağı: Yeni Mahl.*

Şuhut: Ağın Köyü*, Bedeş Kasabası.*

AKSARAY

Merkez: ? *

AMASYA

Merkez: Küçük kızılca Köyü (Geygel).*

Merzifon.

ANKARA

Merkez: Hüseyin Gazi Mahl. (Hüseyin Gazi Tekkesi, Hüseyin Gazi Dağı), Nato Yolu Çevresi*, Çinçin/Yenidoğan Mahl.*, Dikmen/İlker Mahl.*, Feridun Çelik Mahl.*, Siteler/Önder Mahl.*

Bala: Abilas Köyü*, Yeniköy.*

Çubuk: Demirci Köyü.*

Gölbaşı: Bahçe Köyü*, Soğulcak Köyü.*

Haymana: Çekirge Köyü.* Keskin Koçhisar ? *

Polatlı: Cumhuriyet Mahl.*, Ali Kolan Köyü (boşalmış).*

ANTALYA

Merkez: Varlık Mahl.*, Zeytinköy.*

Alanya: Çayağzı*, Kargıçay*, Kundu.*

Finike: Yuvalı Köyü.*

Gazipaşa: Abdal Mahl.*

Manavgat: Bereketli Köyü*, Şelalealtı*, Yemişli Köyü.*

Elmalı

Serik: Gebiz, Kökez Mahl.*, Kürüş Mahl.*

AYDIN:Yeniköy.

Kuyucak: Yamalak Kasabası.*

BALIKESİR/Balya.

BİNGÖL

Genç: Abdalan (y.i. Sırmalıoşa).

BOLU

Düzce: Akpınar, Aptalgideni (Esençam), Çam. Kırkpınar Köyü.*

Mudurnu: Abdalar Köyü (y.i. Elmacıkdere?).

BURDUR

Merkez: Gölbaşı Köyü.*

BURSA/Merkez: Abdal Mahl.
ÇORUM/Merkez: Aptalata (Abdalata), Aptalbodu (Yenihayat), Gökay.*
Alaca: Nesimi Keşlik*, Büyükcamili*, Dereyazıcı.*
İskilip
Osmancık
Sungurlu: Başpınar Mahl.*, Gölpinar Köyü.*
DENİZLİ/Merkez: Cabar Köyü*, Kocabaş Köyü.*
Honaz: Dereçiftlik*, Kingen Köyü.*
Sarayköy: Abdal Köyü, Uyanık Köyü*
Serinhisar: Yatağan Kasabası.*
DİYARBAKIR
Dicle: Abdalan (Kaygısız).
ELAZIĞ/Karakoçan: Abdalan Mezrası (Okçular).
ERZURUM
Merkez: Süteveleri*, Mahallebaşı Mahl.*
Aşkale: Abdalcık.
ESKİŞEHİR
Merkez: Koşmat (Yayıklı), Kurtuluş Mahl.*, Emek Mahl.*
GAZİANTEP
Merkez: Karşıyaka Mahl.*, Ünalı Mahl.*, Hoşgör Mahl.*
İslahiye: Karaburçlu.
GİRESUN/Bulancık: Piraziz (Eren), Abdal Mahalle.
GÜMÜŞHANE/Bayburt: Yakupa Aptal.
HATAY/Reyhanlı: Aptalhüyük (y.i. Gazimürseltepesi?).
İÇEL/Merkez: Gündoğdu Mahl.*
Anamur: ?*
Mut: Askerlik Şub. Yanı*, Sarıbucağ*,

Ortaköy (Kiprili).*
Silifke: Say Mahl. (Kıptiye).*
Tarsus: Demirkapı Mahl.*, Mihtatpaşa Mahl.*, Cetvel Mahl.*, Akgedik Köyü*, Polatlı Köyü*, Abdal Kuyusu.
ISPARTA:
Merkez: Bağlar Mahl.*, Yedişehitler Mahl.*, Karakavak Mahl.*
Gelendost: Yenice, Abdalyurdu Mahl.
Uluborulu
Eğirdir: Gökteş Köyü.*
Yalvaç: Kaş-Hacıbey Mahl.*
KARAMAN
Merkez: Dışteke*, Eskiyeni Mahl.*, Fatih Mahl.*
KARS
Çıldır: İrişli (Göldalı).
Selim: Bayburt.
KASTAMONU: Azdavay: Körşiş (y.i. Karabükü), Abdal Mahalle. Taşköprü: Abdal Hasan Köyü (Abdal Hasan Türbesi), Aptalköyü (y.i. Şahinçatı?).
KAYSERİ/Merkez: Battalaltı Mah.*
Bünyan: Koyunabdal.
Sarız: Tavla Köyü*, Kurdini Köyü.*
KIRIKKALE/Merkez: Mınar Başı Mahl.*, Karşıyaka Mahl.*, Uzunlar Köyü*, Elmalı Köyü*
Keskin: Yeni Mahl.*, Köprü Köyü (Kafalar Mezrası).*
KIRŞEHİR/Merkez: Başbağı Mahl.*, Aşıkpaşa Mahl.*
Akpınar: Gırtıllar Köyü.*
Kaman: Sarıuşağı Mahl.*
KONYA/Merkez: Abdallar Mahallesi, (Gordlevskij'nin verdiği bilgiye

göre: Dervişler Mahallesi veya Ce(y)ran Mahallesi²², Yeni Mahl.*, Doğanlar Mahl. (Carcar Geygel)*, Eskiçimenlik (Doğuş Mahl.)*

Akşehir: Beşkavaklar Mahl.*, Muhacir Mahl.*, Yarenler Mahl.*, Ortaköy.*

Beyşehir: Hüyük Mahl.*, Çamlar Köyü.*

Çumra: Hayvanpazarı yanı*, Ortaköy.*

Ilgın: Abdallar Mahl.*

Kulu

Seydişehir: Değirmenci Mahl.*

Sultandağı: Yeni Mahl.*

Yunak: Sülüklü Köyü*, Çekirge Köyü.*

MALATYA/Merkez: Çavuşoğlu Mahl.*

Doğanşehir: Yuvalı Köyü.*

Yazıhan: Tencili Köyü.*

MANİSA

Gördes: Borulu.

Kula: Abdal Mahl.

MUŞ

Bulanık: Abdalbayazıt.

Varto: Hasan Köyü (Avdelij).*

NEVŞEHİR

Hacıbektaş: Geygel Köyü.*

NİĞDE/Aksaray: Abdallar Köy. Ortaköy: Kümbet (Kümbet).

SAMSUN/Havza

Lâdik: Karaaptal (Karaabdal).

SİVAS

Şarkışla: Abdallı.

Suşehri: Karayakup.

Gemerek: Akkilise Köyü.*

TOKAT/Merkez: Çerdigin Köyü*, Sarıtarla Köyü*, Hasanbaba Köyü.*

Niksar:Abdaldamı (y.i. Güzelyayla), Dönekse Köyü*, İleyis Köyü*, Sadoğlu Köyü*

Zile: Abtallar (y.i. Selamet).

TRABZON/Vakfikebir: Abdallı (y.i. Yeşilköy).

TUNCELİ/Pülümür: Şampaşakara-derbendi, Abdalan mezraa.

URFA/Birecik: Abdallo (Mezrea?); (Siverek).

UŞAK/Merkez: Elmalidere Mahl.*

VAN/Erciş: Abdalmezraşı.

YOZGAT/Merkez: Kırıksoku Köyü.

Yerköy: Almahacılı Köyü.*

ZONGULDAK

Devrek: Aksu.

Ulus: Helkeme (Üçsaray), Aptaloğlu Mahalle.

KIBRIS:

Lefkoşa: Sultandağı (Konya'dan göçmeler).*

Magosa: Tuzcular.*

BİBLİYOGRAFYA

AKSÜT, Ali: *Abdallarla İlgili Notlar*, (www.alewiten.com/Aksüt1.htm).

ANDREWS, Peter Alford (Ed.): *Ethnic Groups in the Republik of Turkey* (Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients, Reihe B, Nr. 60), Wiesbaden 1989.

ATABEYLİ, Naci Kum: *Antalya Tahtacılarına Dair Notlar*, Türk Tarih, Arkeologya ve Etnographya Dergisi, IV. Sayı, İstanbul 1940.

ATABEYLİ, Naci Kum: *Teke (Antalya) Yürükleri Hakkında Notlar*, Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi, IV. sayı, İstanbul 1940.

ATABEYLİ, Naci Kum: *Anadolu'da Oğuz Destanı*, Ün I, s. 5:81-3, Isparta 1934.

BİNBAŞ İlker Evrim: *Kırşehirli Bir Abdal: Neşet Ertaş*, Aylık Müzik Dergisi, Sayı: 3 (Nisan 1996), s. 22-23.

GOLDZİHER, I.: *Die Abdal* in: Enzyklopädie des Islam, Band 1, Leiden/Leipzig 1913, s. 71.

GRECARD, F.: *Le Turkestan et le Tibet*, Leroux 1898),

GORDLEVSKI, V.: *Karakoyunlu* (Azerbaycan'ı tetkik ve tetebbu cem. Ahbarı) Bâku 1927, nu. 4, s. 5-13)

GÜZELBEY, Cemil Cahit: „*Abdallar*“, Folklor Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 25 (1972).

HILDEN, Kaarlo: *The Abdals in Eastern Turkistan from an Anthropological Point of View*, in: Journal of the Royal Central Asian Society, vol. XX XVI, January 1949.

İNÖNÜ ANSİKLOPEDİSİ, *Abdal* mad., cild 1, Ankara 1946, s. 29.

KÖPRÜLÜ M. Fuad: *Abdallar*, Türk Halkedebiyatı Ansiklopedisi İstanbul 1935, s. I: 23-56

LADSTÄTTER, Otto / TIETZE Andreas: *Die Abdal (Äynu)*, in: Xinjiang, Wien 1994.

LE COQ, Albert v. *Die Abdal*, in: Baessler-Archiv, Band II, Leipzig/Berlin 1912.

LE COQ, Albert von *Kyzylbasch und Jäschilbasch*, in: Orientalisches Archiv, Hrsg. von Hugo Grothe, Bad III, Leipzig 1912/1913

PELLIOT, P. *Les Âbdâl de Painâp*, in: Journal asiatique, Xe Série, t. IX, 1907.

STEIN, M. Aurel, *Ruins of the Desert Cathay, Personal Narrative of Explorations in Central Asia and Westernmost China*, Londaon 1912, Reprint New York 1968), Band I.

TIETZE, Andreas *Zum Argot der anatolischen Abdal (Gruppe Teber)*, in: A.O.H., tom XXXVI, fasc. 1-3: 521-32, Budapest 1982.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, „*Abdallar*“ maddesi, Etnoğrafya Folklor Sözlük Taslağı, Halk Bilgisi Haberleri, Yıl: 5, Sayı: 51, İstanbul 1936, s. 45-47.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, *Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine Küçük Araştırmalar*, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1976, Ankara 1977, s. 307.

YALMAN (Yalkın), Ali Rıza, *Cenupta Türkmen Oymakları I, II*, Haz.: Sabahat Emir, Ankara 1977.

XIANGRU, Zhao / HAXIM, *Ainuyude shuci*, in: Minzu Yuwen, Nr. 2, Peking 1981.

DİPNOTLAR

* Abdallar'la ilgili bu makale, Ali Duran Gülçiçek'in yayımlanmakta olan *Her Yönüyle Alevilik-Bektaşılık-Kızılbaşlık* yapıtından alınmıştır.

¹ Nakib (Ar): Arapça *nakabet*'ten vekil, yardımcı; bir tekkede, tekke Postnişinine veya Mürşide yardım eden en eski derviş veya dede. Nakib-ül-eşraf: Peygamber'in (Ehl-i Beyt'in) soyundan gelenlerin şecerelelerini (soy kütüklerini) tespit etmek ve onların işlerine bakmak için din ulemalarından oluşturulan bir kurul. Peygamberin torunu Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere „Şerif“, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere ise „Seyyid“ denir.

² GOLDZİHER, I. 1913: 71.

³ Gewende: Farsça Guyende, saz şairi, söyleyici demektir.

⁴ Teber: Dervişler tarafından taşınan yarım ay şeklindeki balta.

⁵ Farsça kökenli çingene sözcüğü, *çengian*'dan çeng (çalgı, müzik aleti) çalan anlamında, genellikle çalgı çalarak geçimini sağlayan topluluğa (Rom'lara) verilen bir isim. Doğuda gurbete düşmüş anlamında „gurbat, gurbati veya kurbat“ da denir.

⁶ HILDEN, K. 1949: 72-77.

⁷ RAQUETTE, G. 3-15.

⁸ STEIN, M. A. 1912 (1968): 501, 502.

⁹ ZHAO XIANGRU/HAXİM. 1981: 44-48.

¹⁰ LADSTÄTTER, O. / TIETZE. 1994.

¹¹ ATABEYLİ, N. K. 1934: 5:81-3.

¹² ANDREWS, P. A. 1989: 435-438.

¹³ YALMAN, A. R. 1977: 10. vd.

¹⁴ YALMAN, A. R. 1977: 18.

¹⁵ KÖPRÜLÜ, F. 1935: 23-56.

¹⁶ Kırk, Abdalların bir deyimi olup, esas şudur: Buğday biçilirken Abdallar tarlaya gelerek bir zurna faslı yaparlar. Giderken de hurçlarına (*heybelerine*) buğday başaklarını doldurup giderler. Böylece her tarlaya uğrar, kırk ederler. Diğer ürünlerin hasadında da bunun aynısını yaparlar.

¹⁷ ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. 1936: 45-47.

¹⁸ Türkolog A. Tietze'nin 1983'te yaptığı tespite göre düzenlenen bu liste, Peter Alford Andrews'in „*Ethnic Groups in the Republic of Turkey*, Wiesbaden 1989, s. 226 vd.“ yapıtından alındı. Geniş çaplı bu listenin sadece özetini buraya aldık.

¹⁹ GÜZELBEY, C. C.1972: 21-25.

²⁰ *Bu köyler genel nüfus sayımında belirtilmemişti. Bir ihtimal zamanla başka köy veya kasabanın mahallesi olmuş olabilirler.

²¹ ANDREWS, P. A. 1989: 236.

*AKSÜT, Ali (www.alewiten.com/ Aksüt1.htm)

²² GORDLEVSKIJ, V.A.: 1927: 5.